

PIOTR P. CHRUSZCZEWSKI
Uniwersytet Wrocławski
ORCID: 0000-0002-3915-650X

Laudemus sapientem

Laudēmus sapientem, discipulum peracūtum,
Rēgem grammaticōrum, quem dēlēgit Mūsa:

[Voice 1]

Celeberrimum doctorem,
Eruditum professorem,
Iucundissimum auctorem,
Diligentem editorem,
Nostrae scholae conditorem,
Nostr' ipsorum promotorem,
Indulgentem dictatorem,
Omnivagum viatorem.

[Voice 2]

Sic laudamus sapientem,
Philologum excellentem.
Sic laudamus sapientem,
Philologum excellentem.
Sic laudamus sapientem,
Philologum excellenetem.

Reveremur, admiramur,
Reveremur, admiramur,
Et carmine nunc remuneramur.

Piotr Gaşiorowski, 5 lutego 2006

A Farewell to A Friend. Profesor Jacek Fisiak **[1936–2019] – wspomnienie**

A Farewell to a Friend. Professor Jacek Fisiak [1936–2019]

Abstract

Jacek Izidor Fisiak was born on May 10, 1936 in Konstanyń Łódzki and passed away on June 3, 2019 in Poznań, Poland. Eighty-three years of life is usually treated as a fairly long period of time, but if we take into account not

only the passage of time itself but also the intensity of filling the events of this period with content, only then can we – but all the time only with some approximation – reflect on the real phenomenon of Professor Jacek Fisiak's life and work. This phenomenon is perfectly reflected in the travesty, light in form but deep in content, of one of the most famous poems in the English-speaking world by one of the pre-Raphaelite artists, William Blake, entitled *The Tiger*. Blake's poem was adapted to reflect the spirit of Professor Fisiak – a man of unquenchable thirst for action – by Professor Tomasz P. Krzeszowski, a friend and the first doctor of humanities promoted by Professor Jacek Fisiak. Using Blake's travesty as a refrain for this short farewell text, I intend to give the floor to Professor Fisiak's friends and build this text out of their recollections.

Keywords: Jacek Fisiak, William Blake, Tomasz P. Krzeszowski, Adam Jezierski, Katarzyna Dziubalska-Kołaczyk, Aleksander Szwedek, Piotr Gąsiorowski

Jacek Izidor Fisiak urodził się 10 maja 1936 roku w Konstancynie Łódzkiej, zmarł 3 czerwca 2019 roku w Poznaniu¹. Osiedziesiąt trzy lata życia zazwyczaj jest traktowane przez ludzi jako dość długi okres czasu, niemniej jeśli wziąć pod uwagę nie tylko sam upływ czasu, ale także intensywność wypełnienia treścią zdarzeń tego okresu dopiero wtedy moglibyśmy – ale cały czas tylko z pewnym przybliżeniem – zastanawiać się nad prawdziwym fenomenem życia i pracy Profesora Jacka Fisiaka. Fenomen ten doskonale oddaje lekka w formie, ale głęboka w treści trawestacja jednego z najbardziej znanych w anglojęzycznym świecie wierszy autorstwa prerafaelickiego artysty – Williama Blake'a pt. *The Tiger*. Wiersz Blake'a do warunków oddających ducha Profesora Fisiaka – człowieka niegasnącego czynu, utrzymując jednak tekst na wodzy w języku angielskim, przysposobił przyjaciel i pierwszy doktor nauk humanistycznych wypromowany przez Profesora Jacka Fisiaka – Profesor Tomasz P. Krzeszowski (2020: 537). Wykorzystując wiersz Blake'a/Krzeszowskiego jako refren tego krótkiego wspomnienia zamierzam oddać głos Jego przyjaciółom i z ich wspomnień zbudować ten tekst.

The Fisiak

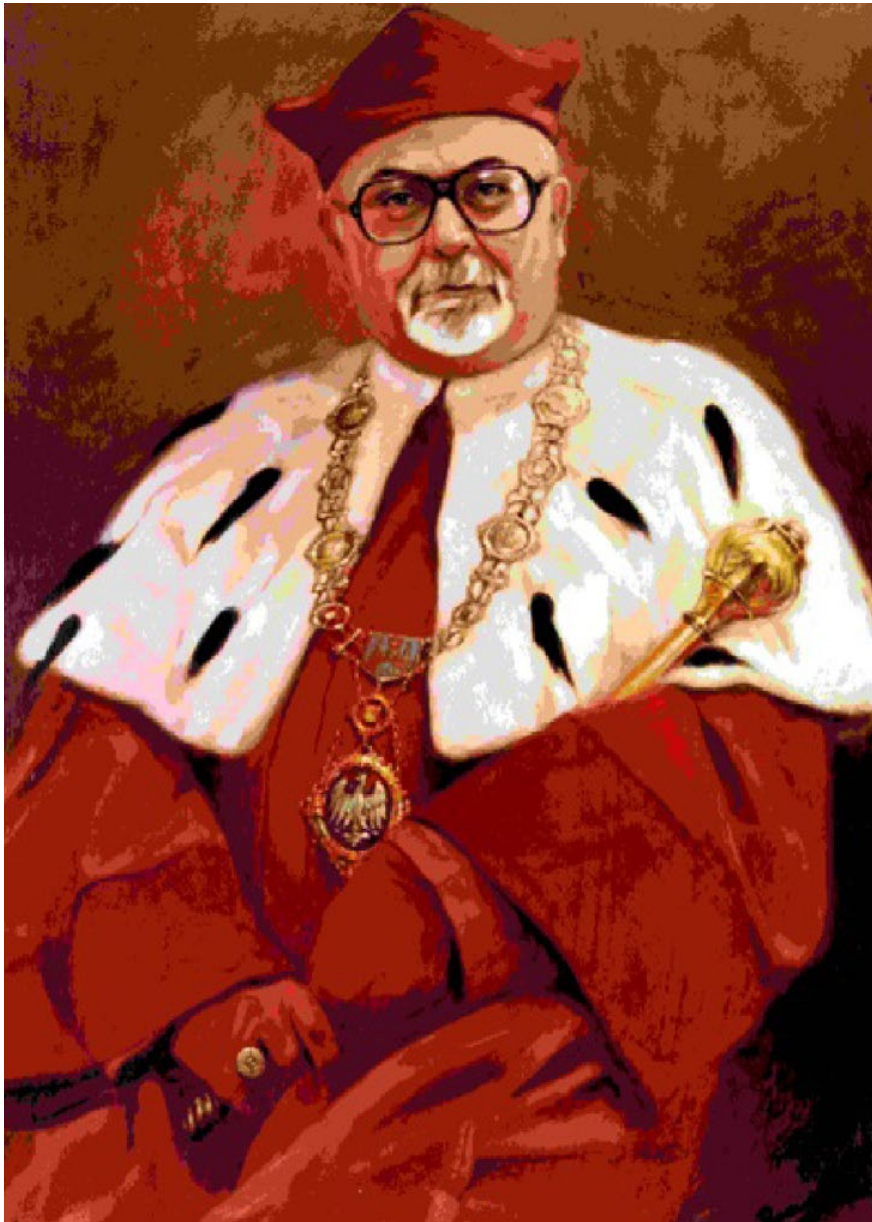
(A Travesty from William Blake)

I

Fisiak! Fisiak! carrying light
To the stupid and the bright,
What enormous strength or eye
Could frame thy fearful energy?

„Profesor Jacek Fisiak znał odpowiedzi na wiele pytań, nie tylko ze względu na wysoką inteligencję, fenomenalną wręcz pamięć i szeroką wiedzę, ale również dlatego, że obdarzony był tą niezwykłą intuicją, której brak wymaga studiowania podręczników protokołu dyplomatycznego czy *savoir vivre*, a która bywa też określana jako 'klasa'” (Dziubalska-Kołaczyk 2020: 41).

1 Za udostępnienie zdjęć i zgodę na ich publikację dziękuję Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (zdjęcie nr 1, sygn. AUAM XV/99: prof. Jacek Fisiak – Rektor UAM) oraz Panu Profesorowi Tomaszowi P. Krzeszowskiemu (zdjęcie nr 2: dyplom pierwszego wypromowanego przez profesora Jacka Fisiaka doktora nauk humanistycznych; zdjęcie nr 3: Zakopane, Jacek Fisiak oraz Tomasz P. Krzeszowski, połowa lat sześćdziesiątych).

Zdjęcie nr 1. Sygn. AUAM XV/99.

Profesor Jacek Fisiak – JM Rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu [1985–1988]

„Najczęściej (...) był radosny i wprost rozpierała Go energia oraz nieustanna chęć działania. Cieszył się życiem, które oznaczało dla Niego nieustanny ruch – i to w szybkim tempie. Dosłownie traktował więc to, czego nauczał swoich studentów na zajęciach z historii języka angielskiego, że angielski przymiotnik *quick* i polski żywy wywodzą się z tego samego źródła, a brzmią inaczej tylko dlatego, że uległy różnym przekształceniom fonetycznym, ale niekoniecznie semantycznym, o czym świadczy między innymi to, że żywe srebro i *quick silver* mogą odnosić się do rtęci, a polski przysłówek żywo jest synonimem przysłówka *szybko*. Dlatego w Jego pojęciu wyrażenie „życie w szybkim tempie”

było pleonazmem. Takie właśnie życie kochał we wszystkich jego przejawach” (Krzeszowski 2020: 26–27).

358

„W czasach szkolnych i studenckich był działaczem sportowym, z entuzjazmem dyskutował o muzyce i wybitnych pianistach, chłonał książki historyczne, zwłaszcza dotyczące międzywojennej Polski i drugiej wojny światowej. Co oczywiste, bardzo interesowała Go także bieżąca polityka. Był wszechstronnym erudytą i nie dopuszczał myśli, że można być całkowitym ignorantem w jakiegokolwiek dziedzinie i nie starać się wypełnić luk w swoim wykształceniu. To był także przejaw Jego pasji życia” (Krzeszowski 2020: 27).

II

On what distant hill or land
Was thy glorious future planned?
In what schools and in what college
Was begotten thy great knowledge?

„Jacek uwielbiał muzykę i znał się na pianistyce. Cenił sobie sztukę wykonawczą najwybitniejszych pianistów naszych czasów, takich jak Arturo Benedetti Michelangeli, Światosław Richter, Witold Małcużyński, Halina Czerny-Stefańska i oczywiście Wielki Łodzianin, czyli Artur Rubinstein, by wymienić tylko kilkoro pianistycznych gigantów z czasów, gdy Kristian Zimerman dopiero sposobił się do zdobywania pianistycznych szczytów. (...) W ciasnym mieszkanku [Jacka Fisiaka – przypis P.C.] znalazło się (...) miejsce na dość sfatygowane pianino, nie pomnę już jakiej marki, na którym rytualnie musiałem wykonać nomen omen *Rytualny Taniec Ognia* Manuela de Falli (ulubiony bis Artura Rubinsteina). Moim własnym rytualnym bisem był *Polonez A-dur* Chopina, szczególnie wyróżniany przez Jacka, zapewne ze względu na militarny charakter utworu” (Krzeszowski 2020: 28–29).

„Początkowo Jacek Fisiak chciał zostać prawnikiem; ale szczęśliwie dla anglistyki to się nigdy nie stało. Zawsze był szybszy i lepszy od swoich rówieśników: studia [na Uniwersytecie Warszawskim – przypis P.C.] ukończył semestr wcześniej, rozprawę doktorską [na Uniwersytecie Łódzkim – P.C.] obronił już w wieku dwudziestu sześciu lat, a habilitował się [na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – P.C.] mając lat dwadzieścia osiem” (Dziubalska-Kołaczyk 2006: 5)².

III

Whence the humour, whence thy charm?
In what city, town or farm
Did thy genius spring to life,
But thy vices never rife?

„Nasze pierwsze spotkanie miało miejsce w 1959 r., na pierwszych zajęciach drugiego roku anglistyki łódzkiej. Do Łodzi przyjechał reklamowany już wcześniej przez profesora Grzebieniowskiego

2 Tłumaczenie oraz przypisy – Piotr P. Chruszczewski.

Zdjęcie nr 2. Dyplom pierwszego wypromowanego przez Profesora Jacka Fisiaka doktora nauk humanistycznych – Łódź, 1 października 1966 roku (archiwum prywatne TPK)

Zdjęcie nr 3: Zakopane, Jacek Fisiak oraz Tomasz P. Krzeszowski, połowa lat sześćdziesiątych (archiwum prywatne TPK)

młody, niezwykle utalentowany magister Fisiak. Profesor Grzebieniowski opowiadał nam o Nim już wcześniej jako o angiście, który biegle mówi po staroangielsku. Niezależnie od swojej pasji – językoznawstwa historycznego – Jacek Fisiak był aktywny także na wielu innych polach akademickiej działalności. Jedno z nich to organizacja i kierowanie wieloletnim programem polsko-angielskich studiów kontrastowych, w ramach których powstało wiele doktoratów i habilitacji, większość z udziałem ‘ojca chrzestnego’” (Szwedek 2020: 38–39).

„Pewnego lata w połowie lat sześćdziesiątych w towarzystwie bliskich nam osób znaleźliśmy się w Zakopanem. Zamierzaliśmy spędzić tam krótki, zaledwie sześciodniowy urlop po dokonanej uprzednio u znajomego gazdy rezerwacji. Pierwszego dnia po przyjeździe, z samego rana Jacek zarządził wysokogórską wycieczkę. Udaliśmy się ochotnie w kierunku Kuźnic, z nadzieją, że zdobędziemy Kasprowy Wierch z pomocą kolejki linowej i że to zaspokoi taternicze ambicje Jacka. Jednak nie tak miała przebiegać ta eskapada. Okazało się, że do kolejki ustawiła się ogromnie długa kolejka chętnych do zdobycia szczytu, co wykluczało rychle jego osiągnięcie, ale – co najważniejsze – Jacek uznał, że nie po to przyjechaliśmy w góry, żeby trwonić czas na stanie w kolejce do kolejki i zarządził: ‘Idziemy!’. I poszliśmy; On, jak mi się teraz wydaje, w kamaszach i garniturze (chyba jednak wyjątkowo bez krawata!), a reszta z nas w jakichś przypadkowych strojach i chyba także niezbyt stosownym obuwiu. Po osiągnięciu Kalatówek mieliśmy już dosyć, ale Jacek nie zamierzał poprzestać na tym wyczynie. Po krótkim odpoczynku poszliśmy dalej i – chociaż brzmi to niewiarygodnie – dotarliśmy nie tylko do Hali Gąsienicowej, ale aż do Czarnego Stawu Gąsienicowego” (Krzeszowski 2020: 32–33).

IV

What the power? what the main

Helped to fill thy massive brain?
 What the pattern? What the cast
 Moulded thee, so stern, so vast?

„Sukces Profesora opierał się na kilku ważnych fundamentach. Po pierwsze, sam był znakomitym naukowcem o szerokiej rozpoznawalności w świecie – dziś zmierzylibyśmy to m.in. indeksem Hirscha = 27 (wg Google Scholar), niebywale wysokim wśród nauk humanistycznych i społecznych. W 1961r. profesor Fisiak zapoczątkował badania nad jednym ze swoich ulubionych tematów, kwestią zapożyczeń angielskich w języku polskim (*Zjawisko depluralizacji niektórych rzeczowników angielskich zapożyczonych przez język polski*, 1961). Artykuł dał początek całej serii publikacji na ten temat” (Dziubalska-Kończak 2020: 43–44).

„W 1965 r. doktor habilitowany Jacek Fisiak przeniósł się z Łodzi do Poznania, by objąć stanowisko najpierw kierownika Zakładu Języka Angielskiego, a w 1969 r. dyrektora Instytutu Filologii Angielskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, którym pozostał aż do 2005 r. Przejął stery jednostki, której tradycja sięga 1903 r. Jednak dopiero czterdziestoletnie kierowanie przez Niego Instytutem uplasowało poznańską anglistykę w czołówce tego rodzaju jednostek w Polsce i na świecie. Połączenie naukowej pasji i wizjonerstwa z silną ręką i talentem menadżerskim szybko dało znakomite rezultaty (...) Profesor Jacek Fisiak stał się Ojcem IFA, a my – Jego dziećmi” (Dziubalska-Kończak 2020: 42–43).

V

When thou fillst someone with fear:
 Thy cat, thy student or thy peer,
 Does one turn away from thee?
 Does one want from thee to flee?

„(...) [P]rzelomową publikacją była książka *Morphemic Structure of Chaucer's English* (1965), w której na grunt polski wprowadzona została metodologia badawcza amerykańskiego strukturalizmu, a sama książka oraz oparta na niej i wielokrotnie wznawiana *A Short Grammar of Middle English* (1968) przez całe dziesięciolecia służyła jako klasyczny podręcznik akademicki języka średnioangielskiego” (Dziubalska-Kończak 2020: 44).

„Kolejnymi nurtami badań były: zagadnienia gramatyki porównawczej polsko-angielskiej, której Jacek Fisiak był prekursorem na gruncie polskim (...); dialektologia historyczna języka angielskiego; a także leksykografia polsko-angielska. Jako redaktor lub współredaktor profesor brał udział w przygotowaniu całej gamy mono- i bilingwalnych słowników języka angielskiego (...). Językoznawcy historyczni zawdzięczają Mu redakcję zbiorów artykułów poświęconych różnym aspektom historii języka, publikowanych w wydawnictwie Mouton de Gruyter (...) oraz serie wydawnicze w wydawnictwie Peter Lang, gdzie swoje prace publikowało wielu polskich anglistów” (Dziubalska-Kończak 2020: 44–45).

VI

Fisiak! Fisiak! carrying light

To the stupid and the bright,
 What enormous strength or eye
 Dare frame thy fearful energy?

„14 października 1988 roku ministrem został profesor Jacek Fisiak. Jak dowiedziałem się później, jedną z jego pierwszych decyzji było, jak sam powiedział, ‘wyczyszczenie wszelkich zaległych spraw, związanych przede wszystkim z zastosowanymi w sposób nieuprawniony kryteriami politycznymi’. 9 listopada, a więc w niecały miesiąc po objęciu przez profesora Fisiaka teki ministra, otrzymałem decyzję przyznającą mi stanowisko docenta, co stanowiło niezbędny warunek otwarcia drogi do dalszej kariery naukowej. Uznałem, w sposób nieco żartobliwy, że data 9 listopada ma charakter symboliczny – to dokładnie pośrodku pomiędzy 7 listopada (rocznica rewolucji październikowej) i 11 listopada (Święto Niepodległości). Dzięki decyzji ministra Fisiaka w tym czasie stanowisko docenta otrzymały liczne ‘wątpliwe politycznie’ osoby. Podziwiam odwagę Profesora – to był jeszcze czas dominacji PZPR we wszystkich dziedzinach życia. Profesor jesienią 1988 roku zainicjował Przedwiośnie – Wiosna miała nadejść wkrótce!” (Jeziński 2020: 52–53).

„Obiegowe prawdy głoszą, że nie ma ludzi niezastąpionych i że nadzieja jest matką głupich. Nie potrafię uznać ich za prawdziwe, nie tylko teraz, gdy wspominam Jacka. Przecież każdy człowiek zajmuje jakieś określone, własne i sobie tylko przynależne miejsce w czasie i przestrzeni, a przede wszystkim w życiu innych ludzi. Staje się częścią każdego, kto ma z nim jakikolwiek kontakt. Zajmuje jeden jedyny obszar w naszej własnej czasoprzestrzeni, którego nikt inny nie jest w stanie zająć, bo nikt inny do tego miejsca nie pasuje. Gdy odchodzi na zawsze, pozostawia w świadomości innych – czy, jak kto woli, w duszy – niepowtarzalny ślad i nikt inny nie jest w stanie wypełnić tego samego miejsca. Dlatego w mojej pamięci nikt nie może zastąpić tego mojego Jacka” (Krzeszowski 2020: 35).

„Jego dorobek i działalność naukową doceniły liczne akademie nauk: został członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk oraz członkiem siedmiu zagranicznych analogicznych instytucji: Fińskiej Akademii Nauk, Academia Europaea (Londyn), Norweskiej Akademii Nauk, Medieval Academy of America, Europejskiej Akademii Nauk, Sztuki i Literatury (Paryż), Nowojorskiej Akademii Nauk oraz Akademii Nauk Agderu (Kristiansand, Norwegia)” (Dziubalska-Kończak 2020: 46).

Profesor Jacek Fisiak otrzymał doktoraty honorowe dwóch uniwersytetów (Uniwersytet w Jyväskylä, 1983; Uniwersytet Opolski, 2005), został też uhonorowany wieloma zaszczytnymi odznaczeniami, wśród których należy wskazać np. na Krzyż Oficerski Orderu Imperium Brytyjskiego, Krzyż Komandorski Orderu Lwa Finlandii, Krzyż Kawalerski Orderu Zasługi Królestwa Norwegii, Krzyż Oficerski Orderu Palm Akademickich, Wielki Krzyż Orderu *Polonia Restituta*. Skompletowana bibliografia prac Profesora Jacka Fisiaka (Sauer, Chruszczewski 2020: 6–20)³ dowodzi, że był autorem i redaktorem – względnie współautorem i współredaktorem – czterdziestu czterech książek i periodyków, jedenastu słowników, oraz osiemdziesięciu dwóch artykułów i dwudziestu trzech recenzji; wypromował ponad trzystu magistrów filologii angielskiej, sześćdziesięciu doktorów nauk humanistycznych oraz był mentorem licznych habilitantów. Natomiast nie sposób zliczyć wszystkich napisanych przez Profesora Jacka Fisiaka recenzji rozpraw doktorskich, recenzji dorobku habilitacyjnego, opinii awansowych, listów

3 Podziękowania za nieocenioną pomoc w kompletowaniu bibliografii prac Profesora Jacka Fisiaka należą się Pani profesor Magdalenie Bator.

rekomendacyjnych itp. Bardzo wiele osób, których promotorem lub mentorem był Profesor Fisiak uzyskało już tytuły profesorskie. Dziedzictwo naukowo-organizacyjne Profesora trwa i ma się bardzo dobrze.

„Profesor Fisiak miał (...) świetne poczucie humoru – często czarnego. Gdy otrzymałam tytuł profesora, powiedział: ‘Gratuluję! Teraz będziesz już miała czarną flagę nad Collegium Minus ...’ Twoja czarna flaga, Jacku, już zawisła i to ja muszę na nią patrzeć w ogromnym smutku. W ostatnich latach naigrawałeś się ze mnie: ‘Będziesz musiała przemówić na moim pogrzebie...’ Tak, Jacek zawsze miał rację, a w każdym razie *most of the time*” (Dziubalska-Kołaczyk 2020: 42).

Szanowny Panie Profesorze, Drogi Jacku, spoczywaj w pokoju i do zobaczenia w każdym Twoim dziele, w każdym Twoim uczniu i w każdym wspomnieniu o Tobie!⁴

Publikacje dedykowane Profesorowi Jackowi Fisiakowi:

1986

Kastovsky, Dieter, Aleksander Szwedek (red.) (1986) *Linguistics Across Historical and Geographical Boundaries: In Honour of Jacek Fisiak on the Occasion of his Fiftieth Birthday*. Vol. 1: *Linguistic Theory and Historical Linguistics*. Vol. 2: *Descriptive, Contrastive, and Applied Linguistics*. (Trends in Linguistics. Studies and Monographs 32). Berlin, Germany, Boston, MA, USA: De Gruyter Mouton.

1997

Hickey, Raymond, Stanisław Puppel (red.) (1997) *Language History and Linguistic Modelling: A Festschrift for Jacek Fisiak on his 60th Birthday*. (Trends in Linguistics. Studies and Monographs 101). Berlin, Germany, Boston, MA, USA: De Gruyter Mouton.

2000

Puppel, Stanisław, Katarzyna Dziubalska-Kołaczyk (2000) *Multis Vocibus de Lingua, w czterdziestolecie pracy naukowo-dydaktycznej Profesora Jacka Fisiaka (1959 – 1999)*. Poznań: Motivex.

2006

Dziubalska-Kołaczyk, Katarzyna (red.) (2006) *IFAtuation: A Festschrift for Professor Jacek Fisiak on the Occasion of his 70th Birthday*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

2019

Witkoś, Jacek, Anna Antkowiak (2019) *Jacek Fisiak in Memoriam*. Poznań: Agder Academy of Sciences and Letters.

4 Profesor zw. dr hab. dr h.c. (mult.) Jacek Fisiak, członek rzeczywisty PAN, jest pochowany w Poznaniu na Cmentarzu Komunalnym nr 2 (Junikowo) przy ul. Grunwaldzkiej 305 (pole nr 8, kwatery nr 2, rząd nr 10, miejsce nr 15).

Sauer, Hans, Piotr P. Chruszczewski (2020) *Mostly Medieval: In Memory of Jacek Fisiak*. Beyond Language. Vol. 5. San Diego, CA, USA: Æ Academic Publishing.

Bibliografia:

- Dziubalska-Kołodziej, Katarzyna (2006) „Preamble”. [W:] Katarzyna Dziubalska-Kołodziej (red.) *IFAuation: A Life in IFA. A Festschrift for Professor Jacek Fisiak on the Occasion of His 70th Birthday by His IFAuated Staff from the School of English, AMU, Poznań*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza; 5–8.
- Dziubalska-Kołodziej, Katarzyna (2020) „W czepku urodzony”. [W:] Hans Sauer, Piotr P. Chruszczewski (red.) *Mostly Medieval. In Memory of Jacek Fisiak. Beyond Language*. Vol. 3. San Diego, CA, USA: Æ Academic Publishing; 41–49.
- Gąsiorowski, Piotr (2006) „Laudemus sapientem”. [W:] Katarzyna Dziubalska-Kołodziej (red.) *IFAuation: A Life in IFA. A Festschrift for Professor Jacek Fisiak on the Occasion of His 70th Birthday by His IFAuated Staff from the School of English, AMU, Poznań*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza; vii.
- Jezierski, Adam (2020) „9 listopada”. [W:] Hans Sauer, Piotr P. Chruszczewski (red.) *Mostly Medieval. In Memory of Jacek Fisiak. Beyond Language*. Vol. 3. San Diego, CA, USA: Æ Academic Publishing; 51–53.
- Krzyszowski, Tomasz P. (2020) „Jacek Fisiak to Poznań”. [W:] Hans Sauer, Piotr P. Chruszczewski (red.) *Mostly Medieval. In Memory of Jacek Fisiak. Beyond Language*. Vol. 3. San Diego, CA, USA: Æ Academic Publishing; 25–37.
- Krzyszowski, Tomasz P. (2020) “The Fisiak”. [W:] Hans Sauer, Piotr P. Chruszczewski (red.) *Mostly Medieval. In Memory of Jacek Fisiak. Beyond Language*. Vol. 3. San Diego, CA, USA: Æ Academic Publishing; 537.
- Sauer, Hans, Piotr P. Chruszczewski (red.) (2020) *Mostly Medieval. In Memory of Jacek Fisiak. Beyond Language*. Vol. 3. San Diego, CA, USA: Æ Academic Publishing.
- Szwedek, Aleksander (2020) “Od studenta do profesora i od studenta do przyjaciela”. [W:] Hans Sauer, Piotr P. Chruszczewski (red.) *Mostly Medieval. In Memory of Jacek Fisiak. Beyond Language*. Vol. 3. San Diego, CA, USA: Æ Academic Publishing; 38–40.